

Venäjänkieliset maahanmuuttajat suomalaisissa työyhteisöissä

Venäjänkieliset muodostavat suurimman vieraskielisten ryhmän Suomessa. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2014 maassa asui lähes 70 000 henkilöä, jotka ilmoittivat äidinkiellekseen venäjän. Verrattuna kantaväestöön ja moniin muihin Suomessa asuviin maahanmuuttajiin venäjänkielisen väestön koulutustaso on korkea ja ikärakenne suotuisa: työikäisten osuus on venäjänkielisessä väestössä suurempi kuin kantaväestössä. Kielellisen, kulttuurisen ja ammatillisen potentiaalinsa ansiosta venäjänkieliset saattavat olla merkittävä voimavara Suomelle. Selvitykset kuitenkin osoittavat, että venäjänkielisillä on vaikeuksia pärjätä suomalaisilla työmarkkinoilla koulutustason edellyttämällä tavalla. Korkeastikin koulutettujen työllistyminen on vaikeaa, eikä koulutus aina vastaa suomalaisen työelämän tarpeita. Lisäksi heidän ammattiasemansa usein laskee maahanmuuton yhteydessä. Tilannetta hankaloittaa myös se, että suomalaiset työnantajat eivät useinkaan tunne Venäjällä hankitun tutkinnon sisältöä. On myös havaittu, että venäjänkieliset kohtaavat alkuperänsä tai kielensä takia syrjintää rekrytointitilanteissa.

Venäjänkieliset maahanmuuttajat olivat suurimpana tutkimuksen kohderyhmänä Suomen Akatemian rahoittamassa hankkeessa Integroituminen ammattiyhteisöihin Suomessa (2011–2014). Hanke osoitti, että hyvistä lähtöresursseista huolimatta venäjänkielisten aikuisten maahanmuuttajien integroituminen työelämään

Suomessa on monimutkainen ja moniulotteinen prosessi. Hakiessaan paikkaansa suomalaisilla työmarkkinoilla he joutuvat pohtimaan erilaisia vaihtoehtoja, tekemään monia valintoja ja käymään neuvotteluja itsensä ja vastaanottavan yhteiskunnan kanssa.

Tutkimushankkeessa tarkasteltiin sitä, millainen rooli kielitaidolla, monikielisillä ja monikulttuurisilla käytänteillä sekä identiteeteillä on työikäisten maahanmuuttajien integroimisessa työ- ja ammattiyhteisöihin Suomessa. Työyhteisöihin integroitumista tarkasteltiin 1) valmistautumisen ympäristöissä, joissa maahanmuuttajat valmistautuvat työllistymään ja integroitumaan työ- ja ammattiyhteisöihin, 2) saavuttamisen ympäristöissä, joissa maahanmuuttajat ovat työllistyneet ja integroituneet työ- ja ammattiyhteisöihin, sekä 3) syrjäytymisen ympäristöissä, joissa maahanmuuttajat ovat luopuneet tavoitteestaan työllistyä ja integroitua työ- ja ammattiyhteisöihin. Nämä ympäristöt eivät välttämättä ole toisistaan erillisiä, vaan ne ovat eri aikoina eri tavoin läsnä henkilön elämässä ja sama henkilö voi olla eri ympäristöissä myös samanaikaisesti. Tutkimukseen osallistui muun muassa taiteilijoita, IT-asiantuntijoita, opettajia ja kotoutumiskoulutukseen osallistuvia henkilöitä.

Venäjänkielisiä maahanmuuttajia koskeva osatutkimus koostui vuosina 2011–2013 toteutetuista 37 teemahaastattelusta. Tutkimukseen

osallistui 22 naista ja 15 miestä, jotka olivat iältään 22–63-vuotiaita. He olivat ensimmäisen polven maahanmuuttajia, jotka olivat muuttaneet maahan vuosien 1985–1990 tai 2000–2011 välillä. Maahanmuuton perusteet vaihtelivat: jotkut olivat tulleet Suomeen opiskelemaan tai työhön, toiset paluumuuttajan statuksella tai avioliiton kautta. Kaikilla oli korkeakoulututkinto tai keskiasteen ammatillinen tutkinto. Suurimmalla osalla oli aikaisempaa työkokemusta lähtömaassa. Suomeen opiskelemaan muuttaneiden ammatillisen urapolun vaiheet alkoivat vasta suomalaisesta korkeakoulusta valmistumisen jälkeen.

Haastateltavien keskuudessa oli sekä menestystarinoita että pitkäaikaistyöttömiä, yhdeltä kielikurssilta toiselle siirtyviä henkilöitä. Yrittäjäyys on ollut joillekin ainut keino työllistyä ja integroitua ammatillisesti. Tulosten perusteella voidaan kuitenkin todeta, että maahanmuutto ei tarkoita korkeasti koulutetuille venäjänkielisille vain ammattiaseman laskua, vaan se tarjoaa myös mahdollisuuden uuden uran luomiseen. Esimerkkeinä ammatinvaihtajista voidaan mainita lähtömaassaan teknisen koulutuksen saanut IT-alan asiantuntija, joka Suomeen tultuaan päätti aloittaa alusta ja toteuttaa haaveensa kouluttautua maisemasuunnittelijan ammattiin, tai kirjastonhoitaja, jonka rakkaudesta ruoanlaittoon tuli uusi ammatti.

Kielitaitovaranto ja mahdollisuudet hyödyntää sitä työmarkkinoilla sekä uuden kielen oppiminen ovat mukana rakentamassa ammatti-identiteettiä. Haastateltavillamme on hyvin erilaiset kielitaustat ja näkemykset kielenoppimisesta, kielitaidon tarpeista ja kielen merkityksestä. Heillä on myös erilaiset kokemukset kielikoulutuksesta ja kielenopetuksen järjestämisestä Suomessa. Lisäksi heidän suomen kielen taitonsa vaihteli huomattavasti. Voidaan puhua myös monitulkintaisesta suhtautumisesta suomen kieleen resurssina. Toisille suomi oli työn ja ammatillisen kasvun kieli, inhimillinen ja kulttuurinen pääoma, toisille taas ylimääräinen taakka, vieras kieli, johon suhtauduttiin etäisesti.

Suoraa yhteyttä suomen kielen taidon ja

työyhteisöihin integroitumisen välillä ei tutkimustulosten mukaan ollut. Esimerkiksi työhön Suomeen tulleet venäjänkieliset asiantuntijat tai kansainvälisissä koulutusohjelmissa opiskelleet pystyivät hoitamaan asioitaan englanniksi. Varsinkin IT-alan ammattiteissa ja akateemisissa tehtävissä työskennelleiden mukaan englannin käyttö työkielenä oli yleistä. Näissä työyhteisöissä tuki ammatillisen suomen kielitaidon kehittymiselle oli olematon. Tavallisesti heidän sosiaaliset verkostonsakin rajoittuivat venäjänkieliseen tai englanninkieliseen yhteisöön. Haastateltavien esimerkit myös osoittivat, että lama-aikana heikosta suomen kielen taidosta saattoi tulla este työllistymiselle. Toisaalta joidenkin haastateltavien heikko englannin kielen taito on vaikeuttanut työtehtävistä suoriutumista Suomessa.

Elinkeinoelämän keskusliiton tekemän selvityksen mukaan venäjän kielen merkitys työelämän kielenä Suomessa kasvaa. Osalla tutkimukseemme osallistuneista venäjänkielisistä olikin mahdollisuus hyödyntää äidinkieltään työkielenä. Lisäksi joidenkin työpaikan saanti Suomessa onnistui venäjän kielen ansiosta. Heidän kokemuksensa oman äidinkielen käytöstä suomalaisissa työyhteisöissä sekä työtehtävien hoidossa erosivat toisistaan paljon. Myös suomalaisten, esimerkiksi kollegoiden tai asiakkaiden, suhtautuminen venäjän kielen käyttöön vaihteli: kielellistä moninaisuutta ei aina arvostettu. Oman äidinkielen käyttö kansalliskielten rinnalla ja sen merkityksen tunnistaminen työyhteisöissä saattavat kuitenkin vahvistaa maahanmuuttajan ammatti-identiteettiä sekä nopeuttaa työelämään integroitumista ja kotoutumisprosessia.

Tatjana Rynkänen

Kirjoittaja toimii tutkijana soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa Jyväskylän yliopistossa